

ANTUN DRAGUTIN PARČIĆ

- svjetloslikar iz Vrbnika

Piše: Petar Trinajstić

Ove godine je 180. obljetnica rođenja i 110. obljetnica smrti Dragutina Parčića. To je prigoda da se prisjetimo ovog velikana našeg Vrbnika koji je svojom nadarenošću, marljivošću i radom na različitim područjima ljudskoga interesa ostavio svoga traga i originalnog doprinosa. Dragutin Parčić bio je silno svestran čovjek: redovnik-franjevac trećoredac, kanonik, glagoljaš, svećenik, gimnazijski profesor, znanstvenik, istaknuti hrvatski filolog i leksikograf... Svojim djelom trajno je obogatio hrvatsku kulturu i umjetnost na više područja, prvenstveno na području glagolizma i staroslavenskog bogoslužja. Više puta u Vidicima je već pisano o njemu, no malo je poznato da je on bio jedan od pionira fotografije u Hrvatskoj. Kao štovatelj fotografije odlučio sam mu posvetiti ove retke i osvijetliti njegovo fotografsko stvaralaštvo.

Dragutin Parčić (1832.-1902.)
snimio Josip Brčić

Izazovi globalizacije, brz i kreativan znanstveno tehnološko napredak i informatička revolucija kod mnogih stvaraju životnu orijentaciju dominirajuće sadašnjosti i uvjerenje kako povijest više ne predstavlja relevantan izvor iskustva, stoga je važno poznavati samo najnovije vrijeme, a da je sve bivše, povijesno, za ovaj svijet već gotovo beznačajno i gubljenje dragocjenog vremena. I dok čovječanstvo u potrazi za individualnom srećom neprijeporno vrtoglavom brzinom juri prema neizvjesnoj budućnosti ipak ima i onih koji su mišljenja da u sadašnjosti nema ni jednog događaja koji ne bi bio povezan s bližom i daljom prošlošću i da je povijest učiteljica života "Histria est magistra vitae!". Bez obzira što se u raznim povijesnim djelima najčešće ogledaju svjetonazori, ideologije i vrijednosni sustavi koji su u danom trenutku dominantni ili se smatraju društveno poželjnim, autor ovih redaka je uvjerenja da čovjek ne može zanijekati ili izbrisati prošlost niti je treba izdati, ali se nije dobro njome opijati i u njoj previše boraviti, a još gore zaspati jer se može prokockati budućnost. Promišljajući stanje duha i svijesti čovjek 21. stoljeća od prošlosti svakako treba učiti, s njome se iskreno suočiti i u iskustvu povijesti valja naći uporište za nove spoznaje i poglede koji će biti nadahnuće za novi polet, duh i viziju budućnosti za što nam dragocjeni poticaj može biti život i djelo Dragutina Parčića. No, obnova memorije nije samo prilika za stidljivo iskazivanje počasti ljudima, zaboravljenim zbivanjima i vrijednostima, već i poticaj za njihovu valorizaciju, čuvanje i isticanje.

Prema sjećanju suvremenika Parčić je bi „osobit čovjek, mnogima i u mnogočem nerazumljiv, ustrajne i željezne volje, neumoran u radu, u općenju prijazan, nije trpio ni sjaja ni laskanja ni hvale, niti je isticao svoga rada i zasluga, niti je htio o tome govoriti“. Širokoga zanimanja, velikoga enciklopedijskog znanja i sposobnosti, Parčić je cijeloga svoga života bio angažiran na različitim područjima znanosti. Kao odličan znalac hrvatske glagoljaške tradicije Antun Dragutin Parčić u Rimu je 1893. izdao glagoljski Misal u obnovljenoj hrvatskoj redakciji. Više puta je isticano da u novijoj povijesti hrvatskoga

glagoljaštva nije bilo važnijeg događaja od pojave ovog misala kojeg je Vatroslav Jagić imenovao „trijumfom slavenske filologije“. Iste je godine izdao i hrvatski Ritual, prikupio je građu za tiskanje glagoljskog brevijara, sastavio Staroslavensku gramatiku i Glagoljsko-latinski rječnik. Bio je i velika podrška biskupu Antunu Mahniću pri osnivanju Staroslavenske akademije u Krku. Po sudu stručnjaka značajan je i njegov doprinos u jezikoslovlju. To su, u prvom redu, hrvatsko-talijanski i talijansko-hrvatski rječnik te hrvatska gramatika, tiskani u više izdanja. U sjeni glagoljaštva i jezikoslovlja ostale su nepo-

znate njegove brojne druge djelatnosti kao slovoljevača i tiskara, kartografa, prevoditelja, gramatičara, slikara, pjesnika, prirodoznanca, matematičara, zvjezdoznanca, sakupljača narodnih umotvorina, rječnika, bilja i dr, a osobito njegova fotografska aktivnost.

Cjelokupna priča ljudske civilizacije je priča o želji za radoznalošću i istraživanjima koja su otkrićima, spoznajama i kreativnošću od nas učinila ono što jesmo o čemu na slikovit način doprinosi i Dragutin Parčić. U povijesti rane hrvatske fotografije Dragutin Parčić izvanredna je pojava i nezaobilazno ime. Znamenit je ne samo po tome što su njegovi papir – negativni jedine sačuvane „inkunabule“ kalotipijske fotografske tehnike u Hrvata, već i po tome što je prvi pokušao ispitati kreativne potencijale novog likovnog medija. Od njega je ostalo sačuvano 17 papir – negativna (najraniji sačuvani u Hrvatskoj) i dosta kalotipija. Njegovi radovi pokazuju široko područje interesa prema gotovo svim tada poznatim područjima fotografije. Osim portreta, veduta i arhitekture radio je fotografije s pomoću mikroskopa i teleskopa, zatim stereosnimke, sastavljene široke panorame, tonirane i kolorirane fotografije i dijapozitive na papiru, te reprodukcije umjetničkih djela. Parčić je bio amater, a za pretpostaviti je da ga je fotografiji privukao njegov afinitet za slikarstvo i zanimanje za tehničke znanosti.

Razdoblje od 1860. do 1864. po sačuvanim kalotipijama možemo imenovati „zlatnim godinama“ njegove fotografske aktivnosti. Tada je snimio zadarske vedute, razne panorame, ali i nekoliko znanstvenih fotografija. Parčića su posebno zanimali kulturni i arhitektonski spomenici, pejzaži i panorame mjesta u kojima je službovao kao i portreti ljudi s kojima je radio i družio se. Nažalost u njegovoj ostavštini pronađena je samo jedna panorama s otoka Krka, a to je stereoskopska snimka grada Krka iz 1864. godine. Radoznala priroda tjerala ga je da i na

Kopnena vrata, Zadar

području fotografije prodre u sve njezine tajne te radi eksperimente s fotografskim materijalom tako da koristi pozitiv papir za negativski postupak i obratno. Zahvaljujući Dragutinu Parčiću pioniru našeg svjetloписа (fotografije) i njegovim uspješnim sljedbenicima već stoljeće i pol fotografija i Vrbnik su u darovitoj svezi.

U njegovo vrijeme, fotografija je bila spektakularna novost, izumljena je 1839., a najranija Parčićeva datirana fotografija snimljena je 1859. godine u Prvič - Luci. Parčić je imao tek sedam godina kada je nakon dugotrajnih istraživanja svijet upoznat s rezultatima stručnjaka kojima je uspjelo optičkim putem fiksirati realnu sliku prirode. „Arte miracolose“ - čudesno umijeće crtanja svjetlom - fotografija, stasala je i razvijala se gotovo usporedno s mladenačkim Parčićevim razvojem. To je doba uspona građanstva kada tehnički napredak donosi potpuno drugačiji život koji je i bitno utjecao i na Parčićovo stvaralaštvo. Osjećajem novog vremena i duhom znanosti prožet je i Parčić. U fotografsko umijeće najvjerojatnije ga je u Zadru tijekom 1857. i 1858. uveo Josip Brčić koji je u to doba bio jedini čovjek u Zadru upućen u fotografsko snimanje. Zajedno su predavali u Gimnaziji i družili se.

Parčić je prvi sustavno izvršio snimanje zadarske graditeljske baštine. Iskoristio je moć fotografske kamere da zaustavi vrijeme koje prolazi i da zabilježi realnost onakvu kakva ona jest.

Fotografija je postala simbol novoga doba, industrijskog poleta, znanosti i tehnike, brzine, točnosti i pouzdanosti. Konačno i običan čovjek mogao je biti ovjekovječen, a najširi slojevi građana i pučana dobili su priliku da svoj lik i sliku svojih najdražih ostave potomstvu i sačuvaju je za budućnost. Od tada svi mogu kupiti sliku svojega zavičaja, gra-

Jeste li znali da je prva snimljena pomrčina Sunca u Hrvatskoj snimljena na Staru godinu 1861. i da je to ujedno i jedna od pet najstarijih fotografija pomrčine Sunca u svijetu? Snimio ju je u Zadru Vrbenčanin Dragutin Parčić. To je prva astrofotografija u Hrvatskoj i peta u svijetu.

Istraživačka Parčićeva znatiželja potiče ga da eksperimentira i s mikroskopom i uspijeva snimiti nevidljive forme mikrosvijeta. Uvećana snimka obične buhe.

da, ulice, šalju se razglednice, a preko fotografija upoznaje se daleki nepoznati i zagonetni svijet. Iz dana u dan širi se primjena toga čudotvornog umijeća. Fotografija potiče radoznalost, širi nova znanja, uvećava slavu, prati društvena zbivanja i koristi se u znanosti i eksperimentu.

Tehnička slika ili fotografija nemilosrdno zadire u sve pore života, masovna je i svugdje je ima, znatiželjna je i teško je pred njom imati tajni. Odmah je dobila takvu društvenu važnost kakvu do kraja devetnaestoga stoljeća nije imala nikakva druga vizualnost, nikakva druga slika. Postala je uvijek prisutan svjedok, „oči koje sve vide“. Fotografija kao „olovka prirode“ bilježila je za budućnost i omogućila nam da oživimo prizore i imamo ih pred očima u punoj jasnoći, oštirini i životnosti kojim se je prikazivala i svojim suvremenicima. Kao trajno zrcalo stvarnosti, fotografija je omogućila da sve pojavnosti: likovi, prizori, prirodni krajolici i umjetne tvorevine ostaju zabilježene kao naša vizualna memorija, kao trajan odraz protekle zbilje. Fotografija se, među svime što jest – tehnika, medij, dokument, umjetnost - niti jednim svojstvom ne nameće toliko da bi joj sva druga svojstva bila nebitna. No, prije svega i najviše, ona je društvena pojava od ogromna utjecaja i važnosti, ona je prijelomnica u svijetu koji je od ere tiska skrenuo k razdoblju slike zasnovane na fotografiji. Upravo se zahvaljujući fotografiji, kao autentičnom

Muškarac s bradom.

Parčićeve slikarske ambicije i njihovo preklapanje s fotografijom najbolje se zrcale u portretu. Ovaj portret nije slika sretnoga trenutka već promišljena studiozne poraba likovne pismenosti i izražajnih mogućnosti fotografije.

dokumentu od sredine devetnaestoga stoljeća počinje razvijati doba vizualne komunikacije i vodstvo preuzima mnogo brže i suvremenom dobu primjerenije komuniciranje slikom koja počinje nadjačavati riječ. I film i televizija i video i internet bez obzira na sve razlike i osebnosti, imaju svoje ishodište u fotografiji devetnaestoga stoljeća.

Parčićeve su fotografije egzaktno vizualne informacije i Parčićev realizam nije teško objasniti njegovim svestranim bavljenjem egzaktnim znanstvenim eksperimentima u kojima je, također, koristio fotografiju. No, Parčić nije bio čovjek jednostrano usmjerena duha da bi se zadovoljio samo dokumentarnom i znanstvenom fotografijom. Poznato je da je već u pučkoj školi pobudio

Preko I - panorama sastavljena od pet snimaka (preteča današnjeg photoshopa)

Logotip: Drag. PARČIĆ (glagoljicom) Svjetloslikar na Galevcu, 1863.

pažnju svojom vještinom crtanja i da je u Zadru 1850. s odličnim uspjehom završio pokusni tečaj crtanja. Od njegovih crtačkih radova ostala je sačuvana jedna bilježnica s portretima pučana, svećenika i redovnika, te dva portreta, jedna Madona i zemljovidne karte. I u njegovim prvim fotografskim pokušajima osjećaju se elementi njegove likovne kulture i slikarske nadarenosti. Parčićeve slikarske ambicije i njihovo preklapanje s fotografijom najbolje se zrcale u portretu.

Među sačuvanim Parčićevim fotografijama ima dosta onih koje je naknadno kolorirao, što nam govori da Parčić nije bio čovjek bez umjetničkih ambicija. Vrijedi spomenuti da je Parčić na poleđini svojih fotografija 1863. otiskivao pečat na kojem je glagoljicom pisalo „Svjetloslikar na Galevcu“. U njegovu rječniku iz 1858. nema riječi fotograf, ali se 1868. pojavljuje kao svjetlopisac. Navodi više složenih riječi koje označuju pojedine znanosti i moderne pronalasci pa tako i svjetlopis u značenju fotografije, svjetlopisac /fotografo /, svjetlomjer /fotometro/. Kako se radilo o istaknutom jezikoslovcu, kojemu nisu bile nepoznate konotacije pojmova slikar i pisac, to se stječe dojam da je želio napraviti razliku između svjetloslikara i svjetlopisca.

Sebe naziva *svjetloslikarom*, a tumači da riječ fotograf znači *svjetlopisac*. „U njegovom fotografskom stvaralaštvu mnogo je značajnija intencija nego rezultat. Uspješno je svladao koncept po kojemu je fotografija sredstvo i cilj, a onda je pokušao koristiti fotografiju kao pomoć pri stvaranju (tradicionalnog) umjetničkog djela. Time je postao prvi hrvatski fotograf koji se nastojao odmaknuti od shvaćanja fotografije kao obične kopije i istražiti njezine mogućnosti kao sredstva stvaralačke ekspresije.“ (Abdulah Seferović ZADARSKA SMOTRA 3, 1993.)

Fotografskoj aktivnosti Dragutina Parčića nije se poklanjala pozornost sve do početka 1969., kada je u zagrebačkom Muzeju za umjetnost i obrt počelo proučavanje dijela njegove fotografske ostavštine iz arhiva Staroslavenske akademije u Krku. Do 1972. godine Nada Grčević stručno je obradila, katalogizirala i obja-

vila cijelu Parčićevu fotografsku baštinu, a 1977., prvo u Zadru, a potom 1978. u Zagrebu izložila dio njegova fotografskoga opusa. Ukupno je obrađeno 89 uzoraka. Među njima je osobito važno 17 odlično sačuvanih i još uvijek uporabljivih papirnih negativa, od kojih dva nisu eksponirana. Tu su nadalje dvije fotografije Prvić-Luke, šest fotografija Preka na otoku Ugljanu i okolice, fotografija neidentificirane kuće s pergolom, stereosnimka Krka, dvije mikrosnimke, tri snimke pomrčine Sunca, veduta Monte Cassina, nekoliko reprodukcija, te veći broj portreta. Također, u Provincijalatu franjevac trećoredaca u Zagrebu pohranjeno je 16 Parčićevih portreta, od kojih dva na poleđini imaju ornamentiran pečat s glagoljskim natpisom Svjetloslikar na Galevcu 1863. Uz njih je i Brčićev portret samoga Parčića.

Njegove mikroskopske snimke buhe, kristalizacije otopina neke soli, a osobito teleskopska snimka tri faze pomrčine, predstavljaju prve fotografije te vrste u Hrvata. Opća kulturalna vrijednost sačuvanih papirnih negativa, zameci njegove znanstvene (teleskopske i mikroskopske) fotografije, prve fotografske panorame (sastavljene od više fotografija- preteča današnjeg photoshopa) ispitivanje likovnih potencijala fotografije, širok raspon eksperimenata - samo su neke od značajki koje

Igličasta kristalizacija otopine soli, snimljena pomoću mikroskopapripada pionirskim snimkama te vrste.

svrstavaju Dragutina Parčića među najistaknutije rane fotografe u Hrvata. U nacionalnim okvirima Parčićeva pojava značajna je zbog njegova amaterskog i eksperimentatorskog pristupa fotografiji. Parčićevi sačuvani radovi uz fotografije G. Draškovića najstarije su fotografije nekog autora hrvatskog imena. Parčićeva svestranost u području fotografije među autorima s ovih prostora nije bila premašena ni do kraja 19. stoljeća. U internacionalnim okvirima njegovi radovi zanimljivi su osobito zbog toga što je ostao sačuvan relativno veliki broj njegovih papir negativ (koje početkom šezdesetih godina devetnaestog stoljeća istiskuje savršenija tehnika negativa na staklenim pločama), pa su danas papir - negativ prava rijetkost ne samo kod nas već u čitavom svijetu.